

Over welke alcoholthema's is meer onderzoek nodig?

VAD-onderzoeksagenda
alcoholpreventie

Inhoud

Wat is de onderzoeksagenda?	3
Hoe kwam deze onderzoeksagenda tot stand?	3
Waarom zou u de onderzoeksagenda gebruiken?	4
Maak uw onderzoek breed bekend.....	5
Lijst 1 Overzicht onderzoeksvragen alcoholpreventie op basis van literatuur.....	6
1. Alcoholgebruik onder de Belgische bevolking	6
1.1 Trends in alcoholgebruik	6
1.2. Monitoringonderzoek over alcohol.....	6
1.3 Definities	7
2. Schade door alcoholgebruik: individu en maatschappij.....	7
2.1 Individuele schade.....	7
2.2. Maatschappelijke schade	8
3. Risico- en beschermende factoren alcoholgebruik.....	8
3.1 Persoonsgebonden factoren.....	8
3.2 Omgevingsfactoren	9
4. Beleidsmaatregelen	9
4.1 Prijsverhoging.....	10
4.2 Alcoholmarketing.....	10
4.3 Beschikbaarheid van alcohol en verantwoorde verstrekking.....	11
4.4. Alcoholetikettering	13
5. Preventie en vroeginterventie in sectoren	14
5.1 Vroeginterventie	14
5.2 Preventie en vroeginterventie in sectoren.....	14
5.3 Voorlichting en educatie	17
6. Alcohol en verkeer	18
7. Alcohol en sport	19
Lijst 2 Overzicht onderzoeksvragen alcoholpreventie vanuit uitwisseling preventie, zorg, beleid en onderzoek.....	21
1. Preventieve interventies.....	21
2. Cijfers/monitoring en beleidsmaatregelen	22
3. Raakvlak hulpverlening	22
4. Ander onderzoek.....	22
5. Prioritaire onderzoeksvragen vanuit praktijkuitwisseling.....	23

Wat is de onderzoeksagenda?

Bij VAD botsen we regelmatig op hiaten in de kennis die we over alcohol hebben. We stelden daarom een onderzoeksagenda op die het onderzoek over het topic alcohol in België/Vlaanderen de komende jaren kan inspireren. De onderzoeksagenda vertrekt vanuit wat relevant is voor alcoholpreventie, de kernopdracht van VAD.

Met de onderzoeksagenda alcoholpreventie willen we onderzoekers en organisaties die onderzoeksoproepen uitschrijven stimuleren om kennishiaten constructief en systematisch te dichten, met oog voor de prioritaire onderzoeksnoden vanuit de praktijk.

De onderzoekagenda bevat 2 lijsten:

- Lijst 1: bevat onderzoeksvragen op basis van kennishiaten in de **literatuur**.
- Lijst 2: bevat onderzoeksnoden die werden aangegeven vanuit **een uitwisseling tussen preventie, zorg, beleid en onderzoek**

De lijst onderzoeksvragen kan vanzelfsprekend onderwerp zijn van discussie. Wetenschappelijk onderzoek is voortdurend in beweging, waardoor ook de kennishiaten dat zijn. Antwoorden op onderzoeksvragen kunnen door nieuw onderzoek weerlegd worden. De onderzoeksvragen geven in ieder geval een overzicht van de onzekerheden en tekorten aan kennis binnen belangrijke onderzoeksthema's met relevantie voor alcoholpreventie.

Hoe kwam deze onderzoeksagenda tot stand?

Literatuuronderzoek¹

- Voor het opstellen van relevante onderzoeksvragen/kennishiaten keken we in een eerste stap naar de **literatuur**. De Nederlandse Kennisagenda Alcoholpreventie van het Trimbos-instituut (Voogt et al., 2023) en de kennissynthese van het onderzoeksinstituut IVO (Wits et al. 2023) vormden onze vertrekbasis. Dit vulden we aan met informatie uit recentere literatuur van belangrijke (inter)nationale organisaties en uit VAD-documenten.
- De lijst onderzoeksvragen uit het literatuuronderzoek deelden we in volgens **7 grote onderzoeksthema's**:
 1. Alcoholgebruik in de Belgische bevolking
 2. Schade door alcoholgebruik
 3. Risico- en beschermende factoren alcoholgebruik
 4. Beleidsmaatregelen
 5. Preventie en vroeginterventie in sectoren
 6. Alcohol en verkeer
 7. Alcohol en sport

Uitwisseling tussen preventie, zorg, beleid en onderzoek²

- In een tweede stap hebben we 19 **professionelen in preventie, zorg, beleid en onderzoek samengebracht** tijdens een online uitwisselingsmoment. Zij gaven aan op welke kennishiaten

¹ Een uitvoeriger document, met onderbouwing en motivering vanuit de literatuur van de lijst met onderzoeksvragen kan aangevraagd worden bij VAD.

² De lijst met deelnemers aan de uitwisseling, alsook het verslag van deze bijeenkomst, kan aangevraagd worden bij VAD.

over alcohol zij in hun professionele praktijk botsten. Ze konden ook reflecteren op de lijst onderzoeksthema's uit de literatuur.

- De onderzoeksnoden die vanuit deze uitwisseling werden aangegeven, groepeerden we in 4 grote **onderzoeksthema's**.
 - Preventieve interventies
 - Cijfers/monitoring en beleidsmaatregelen
 - Raakvlak hulpverlening
 - Ander onderzoek
- In de kennishiaten die tijdens dit uitwisselingsmoment naar voren kwamen konden de deelnemers via een poll aanduiden welke volgens hen prioritair waren. Dit resulteerde in **8 prioritaire onderzoeksvragen vanuit de uitwisseling tussen professionelen in preventie, zorg, beleid en onderzoek**.³

Waarom zou je de onderzoeksagenda gebruiken?

Op verschillende domeinen is er nood aan meer aanvullend en verdiepend onderzoek over alcohol, aangepast aan de Vlaamse context. VAD inspireert graag, met dit overzicht van interessante én praktijkrelevante onderzoeksthema's.

De thema's kunnen je inspireren:

- Bij de keuze voor het financieren van onderzoek
- Bij de selectie van thema's voor het opstellen van een onderzoeksprogramma
- Bij het aansturen van bachelor- en masterproeven of doctoraatsstudies
- Bij de selectie van praktijkgericht studentenonderzoek of vakspecifieke opdrachten
- Bij het uitvoeren van eigen onderzoek van uw organisatie of uw onderzoeksgroep
- Bij het indienen van onderzoeksvorstellen in (internationale) onderzoeksprogramma's
- Bij beleidsadviezen of -beslissingen
- Bij uitwisseling met collega-onderzoekers
- ...

Door een thema uit de onderzoeksagenda te kiezen draag je bij aan de kennisverhoging over alcohol. Dit is noodzakelijk om goed onderbouwde preventieve en beleidsmatige interventies op te zetten die de individuele en maatschappelijke schade als gevolg van alcohol verminderen. Met je onderzoek lever je dus een bijdrage aan een gezondere maatschappij. Daardoor heeft het onderzoek een groot maatschappelijk belang. Positief is ook dat je bijdraagt aan het oplossen van de lacunes in het onderzoek over alcohol.

Financieringsmogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek naar alcohol zijn er onder andere via de oproep van het Federaal Onderzoeksprogramma Drugs, of de oproepen voor preventieprojecten van de Stichting tegen Kanker en van Kom op tegen Kanker. De onderzoeksagenda toont aan dat blijvende aandacht voor het thema alcohol in toekomstige onderzoeksprogramma's noodzakelijk is.

³ Deze vragen wijzen vooral op noden in de praktijk en zijn niet afgetoetst in de literatuur.

Maak je onderzoek breed bekend

Als je met een thema uit deze onderzoeksagenda aan de slag gaat, horen we dat graag. We zetten je onderzoek extra in de kijker. Op de VAD-website zullen we geregeld Nederlandstalige **webartikels** publiceren over de onderzoeksplannen en de onderzoeksresultaten uit de onderzoeksagenda. Deze artikels maken we via maandelijkse **nieuwsbrieven** verder bekend naar ons netwerk van onderzoekers, beleidsmedewerkers en praktijkwerkers uit het werkveld van preventie en hulpverlening. Zo zorgt VAD voor maatschappelijke 'outreach' van uw onderzoek en maakt de wetenschappelijke kennis toegankelijk voor een brede groep van intermediairs.

Zo kunnen we een vinger aan de pols houden van het onderzoek over alcohol. Je kan via de nieuwsbrieven op de eerste rij meevolgen welk onderzoek wordt opgezet en wat de resultaten zijn.

We kunnen ook een beschrijvende fiche over je onderzoek opnemen in de **VAD-onderzoeksdatabank**. De databank zorgt voor bekendmaking van je onderzoek bij andere onderzoekers, praktijkwerkers, beleidsvertegenwoordigers en andere geïnteresseerden. Zo stimuleren we het gebruik van Vlaamse onderzoeksresultaten. Via de databank vinden geïnteresseerden contactgegevens en expertisedomeinen gemakkelijk terug, wat netwerking bevordert.

Alle informatie over uw alcoholonderzoek is welkom bij Else De Donder, else.dedonder@vad.be.

Lijst 1 Overzicht onderzoeksvragen alcoholpreventie op basis van literatuur

1. Alcoholgebruik onder de Belgische bevolking

1.1 Trends in alcoholgebruik

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe evolueert het alcoholgebruik (in combinatie met één of meerdere andere middelen) bij risicogroepen (bv. jongeren: 16-18 jaar; studenten: 18-25 jaar; ouderen) in de periode 2023-2033? Welke zijn bij riskante drinkpatronen bij deze groepen?
2. Hoe evolueert het alcoholgebruik (in combinatie met één of meerdere andere middelen) bij kwetsbare groepen (bv. zwangere en borstvoeding gevende vrouwen), in de periode 2023-2033? Welke zijn bij deze groepen riskante drinkpatronen?
3. Wat is de invloed van veranderingen in de samenstelling van de Belgische bevolking (bv. toename aantal migranten) op het alcoholgebruik per hoofd van de Belgische bevolking?
4. Wat is de ernst en de omvang van het niet-geregistreerd alcoholgebruik (grensaankopen, illegale alcohol ...) in België?
5. Welke bevolkingsgroepen kopen welk type alcohol en waar? Wat zijn verschillen naar SES, sekse, leeftijd, frequentie en hoeveelheid gebruik en aankopen?
6. Hoeveel mensen hebben problemen met alcoholgebruik maar krijgen daarvoor niet de juiste behandeling (behandelkloof)?
7. Wat is de functie van alcoholgebruik bij verschillende bevolkingsgroepen en in verschillende levensfasen (bv. studenten, ouders, gepensioneerden...)?

1.2. Monitoringonderzoek over alcohol

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe kunnen nieuwe onderzoeksmethoden en -technieken (e.g. prognostisch modelleren, epigenetica ...) ingezet worden om risicogroepen van alcoholgebruik te identificeren en te karakteriseren?
2. Wat zijn evoluties in de omvang en wat zijn de risico's van alcoholgebruik in combinatie met andere middelen (tabak, psychoactieve medicatie) bij verschillende doelgroepen?
3. Hoe evolueert de prevalentie van hulpvragen omwille van alcoholgebruik in eerstelijnsdiensten?

4. Hoe evolueren de kennis en attitudes tegenover alcoholgebruik en tegenover alcoholbeleidsmaatregelen?

1.3 Definities

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe kunnen uniforme definities van de verschillende stadia van alcoholgebruik en uniforme standaardglazen alcohol in onderzoek en communicatie beter geïmplementeerd worden?
2. Wat zijn betrouwbare indicatoren (bv. demografische kenmerken, persoonskenmerken) voor het inzetten van universele, selectieve en geïndiceerde alcoholpreventie voor de verschillende stadia van alcoholgebruik?

2. Schade door alcoholgebruik: individu en maatschappij

2.1 Individuele schade

ONDERZOEKSVRAGEN

1. In hoeverre zijn de veranderingen in de structuur (volume van de grijze stof) van de hersenen door overmatig alcoholgebruik door jongeren en jongvolwassenen (12-25 jaar) blijvend van aard?
2. Wat zijn de neurologische mechanismen achter alcoholgerelateerde cognitieve stoornissen en hoe kunnen we effectieve interventies ontwikkelen om deze stoornissen te behandelen of te voorkomen?
3. Wat zijn de langetermijneffecten van overmatig alcoholgebruik op de ontwikkeling van de adolescentie naar volwassenheid, met specifieke aandacht voor sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling?
4. Wat is de levensverwachting van volwassen drinkers ten opzichte van rokers en personen met (ernstige) obesitas?
5. Wat is de drievoudige interactie tussen (overmatig) alcoholgebruik, roken en (ernstige) obesitas met betrekking tot negatieve lichamelijke en mentale gezondheidsuitkomsten onder de algemene bevolking?
6. Wat zijn effectieve interventies om alcoholgebruik (in combinatie met één of meerdere andere middelen) bij jongeren en (jong)volwassenen te verminderen?
7. Wat is de relatie tussen overmatig alcoholgebruik en lichamelijke (e.g. kanker) en/of mentale aandoeningen (e.g. depressie), en wat zijn verschillen naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau?
8. Wat is de relatie tussen de verschillende stadia van alcoholgebruik en zeldzame kankersoorten?
9. Hoe beïnvloedt overmatig alcoholgebruik de psychosociale en relationele aspecten van het leven van jongeren en jongvolwassenen?
10. Wat is de rol van genetische factoren bij de gevoeligheid voor de schadelijke effecten van alcoholgebruik? Hoe kunnen genetische screening en counseling worden geïntegreerd in preventie en behandeling?
11. Wat is de relatie tussen type drank en overgewicht/obesitas bij zware drinkers?

2.2. Maatschappelijke schade

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de ernst en de omvang van alcoholische schade aan anderen in de setting gezin o.a. partners die slachtoffer zijn van huiselijk geweld?
2. Wat is de ernst en de omvang van alcoholische schade aan anderen in de setting werk, o.a. absentisme op het werk, ?
3. Wat is de ernst en de omvang van alcoholische schade in de openbare ruimte, o.a. uitgaanders die slachtoffer zijn van alcoholgerelateerd geweld op straat, vandalisme, supportersgeweld, verkeer ...?
4. Wat is de ernst en de omvang van alcoholische schade aan anderen in de zorgsector, o.a. slachtoffers van ongevallen veroorzaakt door personen onder invloed van alcohol, agressie en geweld aan zorgpersoneel op spoeddiensten ...?
5. Hoeveel bedraagt de actuele sociale kost van alcoholgerelateerde schade in de Belgische samenleving, inclusief gezondheidszorgkosten, productiviteitsverlies en kosten voor rechtshandhaving, en hoe kunnen deze kosten worden verminderd?
6. Wat zijn de meest effectieve maatregelen om huiselijk geweld gerelateerd aan alcoholgebruik te voorkomen, en hoe kunnen slachtoffers beter worden ondersteund?
7. Hoeveel kinderen groeien in België op in een gezin met een ouder met een afhankelijkheidsprobleem en welke impact heeft dit op kinderen?

3. Risico- en beschermende factoren alcoholgebruik

3.1 Persoonsgebonden factoren

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de relatie tussen genetische factoren en alcoholgebruik (in combinatie met één of meerdere andere middelen), en in interactie met omgevingsfactoren?
2. Hoe kan de leeftijd van alcoholinitiatie uitgesteld worden van de vroege adolescentie naar de late adolescentie? Op welke determinanten moet er hierbij gefocust worden en welke methodieken zijn daarbij effectief? Is er hierbij een specifieke aanpak wenselijk voor kwetsbare en risicogroepen?
3. Welke persoonsgebonden factoren spelen een rol in de ontwikkeling, herstel en terugval van de verschillende stadia van alcoholgebruik, en wat is de rol van comorbiditeit en functioneren hierop?
4. Wat is de prevalentie van het Foetaal Alcohol Spectrum Disorder (FASD) en het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS) in België?
5. Wat is de schade van alcoholgebruik vóór, tijdens en na de zwangerschap voor het (on)geboren kind en is dit afhankelijk van de duur, de frequentie en stadium van alcoholgebruik?

6. Hoe kunnen vrouwen in de vruchtbare leeftijd of die al zwanger zijn, maar dit nog niet weten, effectief door voorlichting en educatie worden bereikt? Hoe kan het bereiken van vrouwen uit kwetsbare groepen verbeterd worden?

7. Hoe kunnen expliciete en impliciete alcoholgerelateerde cognities toegepast worden als technieken en methodes in alcoholinterventies en wat is de effectiviteit ervan?

8. Wat is de relatie tussen verschillende vormen van stress en de verschillende stadia van alcoholgebruik bij verschillende doelgroepen en in verschillende levensfasen?

3.2 Omgevingsfactoren

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Zijn alcoholgerelateerde cognities (kennis, sociale normen, verwachtingen) bij jonge kinderen voorspellers van alcoholinitiatie in de adolescentie?

2. Wat is de invloed van blootstelling aan alcoholgebruik van ouders op de ontwikkeling van alcoholgerelateerde cognities (kennis, sociale normen, verwachtingen) bij jonge kinderen en de invloed hiervan op alcoholinitiatie in de adolescentie?

3. Wat zijn de beschermende en risicofactoren van de verschillende stadia van alcoholgebruik? (i.e. alcoholinitiatie; matig alcoholgebruik; overmatig alcoholgebruik; zwaar drinken, waaronder bingedrinken; problematisch alcoholgebruik, alcoholstoornis)?

4. Wat zijn voorspellende factoren van transitie tussen de verschillende stadia van alcoholgebruik (e.g. van alcoholinitiatie naar alcoholstoornis of van zwaar drinken naar matig drinken)?

5. Welke specifieke omgevingsfactoren spelen een rol bij riskant drinken door ouderen?

6. Hoe kunnen de beschermende factoren van de verschillende stadia van alcoholgebruik geïmplementeerd worden in alcoholpreventie voor de algemene Vlaamse bevolking?

7. Hoe bereik je ouders en hoe kunnen ouders gestimuleerd en ondersteund worden om met elkaar in gesprek te gaan over de rol van opvoeding en voorbeeldgedrag op het alcoholgebruik van hun kinderen?

4. Beleidsmaatregelen

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe wordt alcoholbeleid op federaal, regionaal en lokaal op politiek-bestuurlijk niveau bepaald en beïnvloed? Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren?

2. Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren voor een interdepartementaal alcoholbeleid op federaal, regionaal en lokaal niveau?

3. Met welke strategieën beïnvloedt de alcoholindustrie het alcoholbeleid in België?

4. Wat zijn de lobbyactiviteiten van de alcoholindustrie en hoe ontwikkelden die zich de afgelopen 10 jaar?

5. Hoe kan een federaal alcoholbeleid vertaald worden naar een regionaal en lokaal alcoholbeleid?

4.1 Prijsverhoging

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe evolueert de prijs en de betaalbaarheid van verschillende types alcoholhoudende drank over de tijd in België?
2. In welke mate is goedkope alcoholhoudende drank in Vlaanderen beschikbaar en welke prijzen worden daarbij gehanteerd?
3. Welke groepen zijn in België gevoelig voor lage prijzen en prijsacties van alcoholhoudende drank en wat betekent dit voor hun alcoholgebruik en de maatschappelijke kosten door alcoholgebruik?
4. Wat zijn de te verwachten effecten op alcoholgebruik en alcoholgerelateerde schade bij het verhogen van de accijnzen op alcohol in vergelijking met het invoeren van een minimum eenheidsprijs in België?
5. Wat is de impact van vaak toegepaste prijsacties op alcohol in de horeca en in winkels in België op de verkoop van alcohol en op de gebruikspatronen van alcohol?
6. Wat zijn de mogelijke belemmeringen en uitdagingen bij de implementatie van een accijnsverhoging, de invoering van een minimum eenheidsprijs en een (gedeeltelijk) verbod op prijsacties in België, en hoe kunnen deze worden overwonnen?
7. Hoe kunnen voorlichtings- en educatieve campagnes de invoering van prijsbeleidsmaatregelen ondersteunen?

4.2 Alcoholmarketing

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de impact van alcoholmarketing op volwassenen en op risico- en kwetsbare groepen?
2. Wat is de omvang van de online verkoop van alcohol in België en hoe verhoudt dit zich tegenover de verkoop in de detailhandel?
3. Hoe evolueert het aanbod en de vraag naar alcoholvrije en laagalcoholische dranken in België? Wat is het aandeel van de thuis- en horecaconsumptie? Wie gebruikt alcoholvrije en laagalcoholische dranken en wat zijn mogelijke motieven voor gebruik?
4. Komt het gebruik van alcoholvrije en laagalcoholische dranken bovenop het gebruik van alcoholhoudende drank of vervangt het de consumptie van alcohol?
5. Wat zijn de voordelen en risico's van de groeiende markt voor alcoholvrije en laagalcoholische dranken in België?

-
6. Zijn alcoholvrije en laagalcoholische dranken een goed alternatief voor mensen met (ex)verslavingsproblematiek of vergroot dit gebruik de kans op een terugval naar het gebruik van alcoholhoudende drank?
 7. Wat is de impact van laag-alcoholische dranken op het gebruik van Disulfiram?
 8. Wat is de omvang en het bereik van marketing voor alcoholvrije en laagalcoholische dranken o.a. via sociale media en via sportsponsoring in Vlaanderen?
 9. Wat is de impact van blootstelling aan marketing voor alcoholvrije en laagalcoholische dranken op het alcoholgebruik van jongeren en volwassenen? Stappen niet-drinkers door (reclame van) alcoholvrije en laagalcoholische dranken sneller over op alcoholhoudende drank of gebruiken alcoholconsumenten hierdoor vaker alcoholvrije en laagalcoholische dranken in plaats van alcoholhoudende drank?

4.2.1 Regulering van alcoholmarketing

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe kan een verbod of vergaande beperkingen op online alcoholmarketing vooral via sociale media, geïmplementeerd en gehandhaafd worden, en wat zijn best practices uit het buitenland?
2. Is er bij de algemene bevolking en bij professionelen draagvlak voor veranderingen in beleidsmaatregelen over marketing voor alcoholhoudende en alcoholvrije dranken, en wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?
3. Welke veranderingen in beleidsmaatregelen over marketing voor alcoholhoudende en alcoholvrije dranken zijn er doorgevoerd in 2010-2040 en wat was de impact daarvan op het gebruik van alcohol bij diverse bevolkingsgroepen incl. risico- en kwetsbare groepen?

4.3 Beschikbaarheid van alcohol en verantwoorde verstrekking

4.3.1 Beschikbaarheid

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe evolueerde het aantal verkooppunten van alcoholhoudende drank (horeca en detailhandel) en hun openingstijden in België over de tijd? Wat is het effect ervan op het alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen?
2. Hoeveel legale, illegale en niet-officiële verkooppunten van alcoholhoudende drank zijn er in België en hoe evolueerde dat aantal over de tijd?
3. Wat is de verhouding tussen de aankoop van alcohol via horeca en detailhandel in België? Welke alcoholische dranken worden gekocht in de horeca en in detailhandel en door welke doelgroepen (leeftijd, sekse ...)?

4. Wat is het effect van het beperken van de openings- en schenktijden in de horeca en in de detailhandel op het alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen in België?
5. Is er draagvlak voor een beperking van het aantal verkooppunten (bv.. sportkantines, luchthavens) van alcoholhoudende drank in België en van de openingstijden voor detailhandel en horeca? Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?
6. Wat zijn de effecten van nieuwe vormen van verkoop (bv. online verkoop, blurring ...) op alcoholgebruik en alcoholgerelateerde schade?
7. Is er draagvlak voor en wat zijn de beleidsvoorkeuren met betrekking tot het reguleren van blurring met alcohol, en hoe kunnen deze bijdragen aan een verantwoorde verstrekking van alcohol?
8. Is er draagvlak voor een verbod op online verkoop van alcoholhoudende drank, en wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?
9. Wat is het effect van de verpakkingsgrootte van alcoholhoudende dranken op het alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen en risico- en kwetsbare groepen?

4.3.2 Handhaving en naleving van de minimumleeftijd

ONDERZOEKSVRAGEN

1. In hoeverre houden de verschillende verstrekkers van alcoholhoudende drank zich aan de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrens voor de alcoholverkoop doorheen de tijd? Wat zijn redenen van verschillen in de naleving?
2. Welke (beleids)maatregelen en interventies kunnen worden geïmplementeerd om wederverstrekking van alcohol te verminderen?
3. Is er draagvlak voor een alcoholvrije thuisomgeving onder ouders, en wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?
4. Is er draagvlak voor alcoholvrije omgevingen (bv. school, ziekenhuis, openbaar vervoer,...) en wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?
5. Wat zijn effectieve controlemogelijkheden voor de verbetering van de naleving van de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrens voor de verschillende verstrekkers van alcoholhoudende drank?
6. Wat zijn in België de belemmerende factoren voor het optrekken van de minimumleeftijd naar 18 jaar voor alle alcoholische dranken?
7. Welke rol spelen digitale technologieën en online platforms bij het vergemakkelijken of bemoeilijken van de naleving van leeftijdsgrenzen voor de verkoop van alcoholhoudende dranken in België?

4.3.3 Verantwoorde verstrekking

ONDERZOEKSVRAGEN

1. In hoeverre wordt er in de horeca, sportkantines en bij publieksevenementen en festivals doorgeschonken aan dronken klanten?
2. Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren voor de naleving van de wetgeving over het doorschenken in de sportkantines, horeca en bij publieksevenementen en festivals bij dronkenschap?
3. Welke interventies kunnen worden ingezet om de naleving van de wetgeving omtrent doorschenken in verschillende soorten drinkgelegenheden te monitoren en te verbeteren?

4.4. Alcoholetikettering

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat zijn de effecten van productinformatie en gezondheidsinformatie en -waarschuwingen op etiketten van alcoholhoudende drank op de bewustwording over alcohol schade, de intentie om alcoholgebruik te verminderen en daadwerkelijk alcoholgebruik, onder de algemene Belgische bevolking, inclusief bij risico- en kwetsbare groepen?
2. Is er draagvlak voor het verplicht vermelden van productinformatie op etiketten van alcoholhoudende drank onder de algemene Belgische bevolking, inclusief bij risico- en kwetsbare groepen?
3. Is er draagvlak voor het verplicht vermelden van gezondheidswaarschuwingen op etiketten van alcoholhoudende drank onder de algemene bevolking (inclusief bij risico- en kwetsbare groepen), en voor welke thema's (bv. alcohol en kanker)?
4. Hoeveel procent van de alcoholhoudende dranken in België bevatten etiketten met productinformatie en gezondheidsinformatie en -waarschuwingen?
5. Wat zijn de effecten van neutrale verpakkingen voor alcoholhoudende drank op: bewustwording over alcohol schade, intentie om alcoholgebruik te verminderen en daadwerkelijk alcoholgebruik, onder de algemene bevolking, inclusief bij risico- en kwetsbare groepen?
6. Is er draagvlak voor het verplicht invoeren van neutrale verpakkingen voor alcoholhoudende drank onder de algemene bevolking, inclusief bij risico- en kwetsbare groepen?

5. Preventie en vroeginterventie in sectoren

5.1 Vroeginterventie

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe kan vroeginterventie voor jongeren en (jong)volwassenen op de meest effectieve manier geïmplementeerd worden in de verschillende sectoren (bv. onderwijs vrije tijd, lokaal niveau, werk, zorg en welzijn)?
2. Wat zijn de effecten van vroeginterventie op niet zelf gerapporteerde uitkomstmaten, zoals ongevallen, leverschade, spoedopnames?
3. Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren voor vroeginterventie en alcoholpreventie in opleidingen voor welzijnswerk en gezondheidszorg?
4. Hoe kunnen digitale technologieën bijdragen aan de effectiviteit en implementatie van vroeginterventie?
5. Hoe kan vroeginterventie van alcoholproblematiek geïntegreerd worden in de behandeling van co-morbide aandoeningen, zoals depressie of angststoornissen?
6. Hoe kan vroeginterventie effectiever worden ingezet in verschillende culturele en demografische contexten?
7. Wat is de kosten-effectiviteit van vroeginterventie?
8. Wat zijn de effecten van 'stepped care' en van ecosystemische organisatie van zorg?

5.2 Preventie en vroeginterventie in sectoren

5.2.1 Sector onderwijs

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat zijn de werkzame elementen van effectieve selectieve en geïndiceerde alcoholinterventies en hoe kunnen zij geïmplementeerd worden bij jongeren en jongvolwassenen (18-25 jaar, waaronder studenten)?
2. Wat zijn de werkzame elementen van effectieve selectieve en geïndiceerde alcoholinterventies voor kwetsbare groepen: personen met een licht verstandelijke beperking, personen met intergenerationele problematiek (KOPP/KOV) en personen in het Bijzonder Onderwijs ?
3. In hoeverre zijn effectieve selectieve en geïndiceerde alcoholinterventies bij jongvolwassenen (18-25 jaar, waaronder studenten) geïmplementeerd, en wat zijn belemmerende en bevorderende factoren daarbij?

-
4. Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren voor de implementatie van effectieve selectieve en geïndiceerde alcoholinterventies?
 5. Hoe kunnen we ouders van (kwetsbare groepen) jongeren en jongvolwassenen (12-25 jaar) bereiken (kanalen) en betrekken (methoden en technieken) bij het ontwikkelen van alcoholinterventies?
 6. Welke relatie bestaat er tussen alcoholgebruik (in combinatie met één of meerdere andere middelen) en slechte leerprestaties, schoolverzuim en schooluitval?
 7. Hoe kunnen onderwijsintermediairs ingezet worden voor het signaleren van (problematisch) alcoholgebruik bij leerlingen en studenten?
 8. Wat zijn de werkzame elementen van effectief alcoholbeleid in de onderwijssector (middelbare scholen, universiteiten, hogescholen) en hoe dient dit beleid geïmplementeerd te worden?
 9. Welke factoren dragen bij aan de kosteneffectiviteit van alcoholpreventie-interventies in de schoolsetting en welke beleidsmaatregelen kunnen worden genomen om kosteneffectieve benaderingen te bevorderen?
 10. Wat zijn de langetermijneffecten van alcoholpreventie-interventies in de schoolsetting, en hoe kunnen deze effecten worden geëvalueerd?
 11. Wat zijn de beste methoden om de kwaliteit en effectiviteit van alcoholpreventieprogramma's op school te evalueren?
 12. Zijn scholen klaar om aan effectieve preventie te doen? Wat hebben ze hiervoor nodig? (readiness assessment)

5.2.2 Sector lokaal niveau

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Welke (internationale) effectieve interventies op lokaal niveau kunnen naar de Belgische situatie vertaald worden om het alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen te voorkomen en/of te verminderen?
2. Welke verschillende benaderingen worden gebruikt in lokale interventies voor alcoholpreventie, en wat zijn de succesfactoren van elke benadering?
3. Wat zijn de kosten en baten van lokale interventies voor alcoholpreventie, en hoe verhouden deze zich tot andere preventiebenaderingen?
4. Welke zijn de meest geschikte meetmethoden en evaluatie-indicatoren om het succes van lokale interventies voor alcoholpreventie te beoordelen?
5. Hoe kunnen lokale interventies worden aangepast aan verschillende culturele en sociaaleconomische contexten om effectiever te zijn?

6. Hoe kunnen risico- en beschermende factoren op lokaal niveau ingezet worden om preventieve interventies op maat van de buurt, gemeente of stad te ontwikkelen?
7. Welke best practices bestaan er voor steden en gemeenten met betrekking tot het voeren van een lokaal alcoholbeleid?
8. Welke (lokale) maatregelen worden er genomen om de beschikbaarheid van alcohol te reguleren en wat zijn de effecten daarvan (bv. verbod alcoholgebruik openbare ruimte in uitgaansbuurten, ...) op het alcoholgebruik en de schade op lokaal niveau?

5.2.3 Sector werk

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de omvang van alcoholgebruik bij de werkende bevolking in België? Wat zijn motieven en contexten van gebruik? Hoe verhouden de verschillende sectoren zich tot elkaar?
2. Wat zijn de korte termijngevolgen van werkgerelateerd alcoholgebruik, bijv. op vlak van absentisme, ongevallen, en prestaties?
3. Wat zijn de specifieke factoren en stressoren binnen bepaalde sectoren of beroepsgroepen die bijdragen aan een verhoogd risico op alcoholgebruik en op (werkgerelateerde) problemen door alcoholgebruik?
4. Welke rol spelen toegankelijkheid en beschikbaarheid van alcohol op de werkplek bij het beïnvloeden van het alcoholgebruik binnen specifieke beroepsgroepen?
5. Wat is de effectiviteit van een preventief alcohol- en drugbeleid op het voorkomen en/of vroegtijdig aanpakken van functioneringsproblemen door alcohol- (of ander drug)gebruik?
6. Zijn bedrijven klaar om aan effectieve preventie te doen? Wat hebben ze hiervoor nodig? Wat zijn motieven om aan preventie te doen? (readiness assessment)
7. Welke effectieve vroeginterventie-initiatieven bestaan er voor specifieke sectoren of beroepsgroepen?
8. Hoe kunnen wetenschappelijke modellen worden gebruikt om de maatschappelijke kosten van alcoholgebruik op de werkplek te kwantificeren en te vergelijken met de kosten van preventieve maatregelen?

5.2.4 Sector zorg en welzijn

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe vaak worden screeningsinstrumenten (bv. ASSIST, AUDIT, CRAFFT) gebruikt binnen de sector zorg (zowel eerstelijns- als tweedelijnszorg) en welzijn om overmatig tot en met problematisch alcoholgebruik te signaleren, en wat zijn beweegredenen om dit al dan niet te doen?

-
2. Hoe kan de implementatie van vroeginterventie verbeterd worden bij professionals binnen de sector zorg (zowel eerstelijns- als tweedelijnszorg) en welzijn om overmatig en problematisch alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen te signaleren en te verminderen?
 3. Wat zijn de meest effectieve benaderingen om professionals binnen zorg (zowel eerstelijns- als tweedelijnszorg) en welzijn op te leiden en te ondersteunen bij het signaleren en aanpakken van riskant en problematisch alcoholgebruik bij patiënten?
 4. Wat zijn de langetermijneffecten van vroeginterventie (face-to-face en online) op het alcoholgebruik en de gezondheid van patiënten? Voor welke doelgroepen is vroeginterventie effectief en wanneer is een meer intensieve zorg nodig?
 5. Hoe kunnen culturele en sociaaleconomische factoren de effectiviteit van vroeginterventie in de zorg- en welzijnssetting beïnvloeden, en wat zijn de beste benaderingen om deze factoren aan te pakken en rekening mee te houden?
 6. Wat zijn de kosten en baten van het implementeren van vroeginterventie in de sector zorg en welzijn, met inbegrip van de impact op de werklust van zorgverleners?
 7. Wat zijn de ervaringen van patiënten met betrekking tot vroeginterventie in de sector zorg en welzijn

5.3 Voorlichting en educatie

5.3.1 Massa-mediale campagnes

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Hoe dient een massa-mediale campagne eruit te zien om kennis en bewustwording over alcoholgerelateerde schade te verhogen onder de algemene bevolking?
2. Hoe dient een massa-mediale campagne eruit te zien om een afkeurende houding ten aanzien van risicovol alcoholgebruik - met name bingedrinken - te ontwikkelen en/of te versterken onder de algemene bevolking, specifiek gericht op jongeren, ouders, zwangere en borstvoeding gevende vrouwen, mannen en vrouwen met een kinderwens, (jong)volwassenen en (auto)bestuurders)?
3. Wat is de effectiviteit van Tournée Minérale op de kennis en bewustwording van alcoholgerelateerde schade bij ouderen?
4. Wat is het effect van een alcoholvrije maand (bv. Tournée Minérale) op attitudes over alcoholgebruik en op het alcoholgebruik bij verschillende bevolkingsgroepen?
5. Welke effectieve massa-mediale campagnes zijn er reeds in het buitenland gevoerd die zich richten op het verminderen van alcoholgebruik bij de algemene bevolking, specifiek gericht op jongeren, ouders, zwangere en borstvoeding gevende vrouwen, mannen met een kinderwens, (jong)volwassenen en (auto)bestuurders)?

6. Hoe kunnen massa-mediale campagnes specifiek gericht op ouders bijdragen aan het verminderen van alcoholgebruik bij jongeren en het bevorderen van verantwoord alcoholgebruik?
7. Wat zijn de succesfactoren van massa-mediale campagnes gericht op zwangere en borstvoeding gevende vrouwen om hen bewust te maken van de risico's van alcoholgebruik tijdens de zwangerschap?

5.3.2 Preventieve richtlijnen

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is het effect van gezondheidsadviezen over alcoholgebruik en welke rol speelt de (ingeschatte) haalbaarheid van deze adviezen bij het creëren van draagvlak?
2. Wat is het effect van preventieve alcoholrichtlijnen op gebruik van alcohol bij verschillende bevolkingsgroepen?

6. Alcohol en verkeer

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Wat is de omvang van alcoholgerelateerde doden en gewonden onder het totale aantal verkeersslachtoffers?
2. Wat is het profiel en het drinkpatroon van alcoholovertreders in het verkeer? Welke strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en preventieve interventies kunnen daarop inspelen?
3. Wat zijn de meest effectieve methoden om bewustwording te vergroten over de risico's van rijden onder invloed van alcohol, zowel bij jongeren als bij de algemene bevolking?
4. Hoe kan technologie, zoals alcoholsloten en smartphone-apps, worden geïntegreerd in preventie- en handhavingsmaatregelen om rijden onder invloed te voorkomen?
5. Wat zijn de best practices voor het uitvoeren van educatieve maatregelen en herstelprogramma's voor bestuurders die zijn veroordeeld voor rijden onder invloed van alcohol, en hoe kunnen deze effectiever worden gemaakt?
6. Hoe kunnen lokale besturen en lokale initiatieven bijdragen aan het verminderen van rijden onder invloed van alcohol?
7. Welke rol kunnen hulpverleners en gezondheidsprofessionals spelen bij het identificeren en behandelen van personen met alcoholgerelateerde rijproblemen, en hoe kan samenwerking tussen de gezondheidszorg en verkeersveiligheidsinstanties worden bevorderd?

-
8. Wat is bij de aanmeldingen op de spoeddiensten het aandeel slachtoffers van verkeersongevallen waarbij minstens één bestuurder onder invloed was van alcohol? Welke letsels komen het vaakst voor? Hoeveel bedraagt het BAC?
 9. Wat is de prevalentie van fietsen onder invloed van alcohol?
 10. Wat is het aantal zware alcoholovertreders en hun impact op het aantal verkeersongevallen?
 11. Wat is het effect van preventiecampagnes (zoals de BOB-campagnes en de Groot Gelijk-campagnes) op het terugdringen van rijden onder invloed of van alcohol-gerelateerde ongevallen?
 12. Hoe kan de monitoring van alcoholgebruik in het verkeer en van verkeersongevallen onder invloed van alcohol verbeterd worden?

7. Alcohol en sport

ONDERZOEKSVRAGEN

1. Leidt (online) blootstelling aan reclame voor alcoholhoudende- en alcoholvrije dranken via sportsponsoring tot (meer) alcoholgebruik bij jongeren en (jong)volwassenen in Vlaanderen?
2. Is er draagvlak voor de verkoop van bier met een laag alcoholgehalte en/of alcoholvrije dranken in plaats van de verkoop van bier met een alcoholgehalte van >3,5% tijdens sportwedstrijden? Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren hierbij?
3. Op welke manier kan de naleving van de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrens voor de verkoop van alcoholhoudende drank en doorschenken bij dronkenschap worden verbeterd in sportkantines en bij sportwedstrijden?
4. Welke interventies zijn effectief in het verminderen van alcoholgebruik in sportkantines en bij sportwedstrijden?
5. Welke ervaringen en inzichten kunnen worden geleerd van andere landen of regio's die succesvolle initiatieven hebben geïmplementeerd om alcoholgebruik in de sportomgeving te verminderen?
6. Wat zijn effectieve strategieën om de bewustwording over de negatieve effecten van alcoholgebruik in de sportomgeving te vergroten bij zowel sporters als supporters?
7. Welke rol spelen verschillende belanghebbenden (ouders, coaches, begeleiders, bestuurders ...) in het beïnvloeden van het alcoholgebruik van jonge sporters en hoe kunnen ze effectief worden betrokken bij alcoholpreventie in de sportclub?
8. Hoe kan de toegang tot en de beschikbaarheid van alcohol in sportomgevingen worden beperkt, met inachtneming van de belangen van sportverenigingen en -evenementen?
9. Welke rol kunnen gezondheidsprofessionals, zoals (sport)artsen en sportdiëtisten, spelen in het bevorderen van een bewustere houding ten opzichte van alcoholgebruik onder sporters?

10. Zijn sportclubs klaar om aan effectieve alcoholpreventie te doen? Wat hebben ze hiervoor nodig (readiness assessment)?

Lijst 2 Overzicht onderzoeksvragen alcoholpreventie vanuit uitwisseling preventie, zorg, beleid en onderzoek

1. Preventieve interventies

1. Welke factoren kunnen als aangrijpingspunt dienen om het alcoholgebruik bij (schoolgaande) jongeren die vaak overmatig drinken en aan piekdrinken doen terug te dringen?
2. Wat zijn good practices om preventie beter af te stemmen op specifieke doelgroepen zoals 55+, studenten, kwetsbare groepen, ...
3. Hoe kunnen 'die hard alcoholdrinkers' overtuigd worden om over te stappen naar non-alcoholische alternatieven?
4. Hoe kunnen we het bewustzijn vergroten over de link tussen alcohol en kanker zonder hen bang te maken, angstgevoelens te geven of te stigmatiseren?
5. Hoe kunnen selectieve preventie-initiatieven inspelen op het alcoholgebruik van verschillende doelgroepen?
6. Hoe kunnen we jongeren motiveren om geen of minder alcohol te drinken in het uitgaansleven?
7. Onderzoek naar follow-up van HGR adviezen: bekendheid consumentenrichtlijnen, noodzaak herziening, effecten van implementatie,...
8. Hoe kunnen registratiesystemen rond effecten van preventieve maatregelen geoptimaliseerd worden?
9. Hoe kan het idee dat mensen met een afhankelijkheidsproblematiek allemaal gemarginaliseerd zijn omgebogen worden?
10. Wat zijn de langetermijneffecten van Tournée Minerale op personen die eenmalig en herhaaldelijk deelnemen?
11. Wat zijn effectieve (evidence based) interventies (binnen verschillende settings) om alcoholgebruik bij jongeren en jongvolwassenen te verminderen?
12. Hoe kan de normalisering van alcohol in de maatschappij en bij specifieke doelgroepen doorbroken worden?
13. Hoe kan de sociale norm van geen alcohol drinken versterkt worden via universele preventie?
14. Hoe kunnen massa-mediale campagnes ingezet worden om de beeldvorming over wat problematisch alcoholgebruik is te wijzigen?
15. Onderzoek naar de effectiviteit van preventiecampagnes (in het verkeer)?
16. Welke invloed heeft de grotere beschikbaarheid en positievere presentatie van non-alcoholische alternatieven op het alcoholgebruik?
17. Welke rol spelen ouders in het alcoholgebruik van hun kinderen en welke factoren kunnen hieraan gelinkt worden?

2. Cijfers/monitoring en beleidsmaatregelen

1. Hoe kunnen registratiesystemen die gebruikt worden bij het verzamelen van cijfers rond alcoholintoxicaties geoptimaliseerd worden?
2. Representatief en structureel onderzoek naar kennis, attitudes en gepercipieerde sociale normen bij diverse bevolkingsgroepen.
3. Wat is de evolutie van alcoholgebruik voor en na WO2 en wat is de invloed van bepaalde maatschappelijke verschuivingen (toenemende welvaart, vrijetijdsbesteding, wijzigende wetgeving ...) hierop?
4. Wat is de (financiële) impact van het aanbieden van gratis water in het uitgaansleven voor horecazaken en organisatoren?
5. Hoe gaan huidige gezondheidstrends zich in de toekomst verderzetten? Welke impact kunnen beleidsmaatregelen die als gevolg van deze trends worden genomen hebben op alcoholgebruik?
6. Wat zijn de totale economische kosten van alcoholgerelateerde schade?
7. In welke context wordt er vooral onder invloed van alcohol gereden (festivals/feestjes, na sporttrainingen, etentje met collega's/vrienden,...)?
8. Onafhankelijk onderzoek over de "good practices" (i.v.m. labels en andere beleidsmaatregelen)
9. Wat is het effect van een lokaal of regionaal alcoholverbod?
10. Hoe kunnen op jaarlijkse basis belangrijke indicatoren over alcoholgebruik gemonitord worden?

3. Raakvlak hulpverlening

1. Wat is de rol van de huisarts bij vroegdetectie en -interventie?
2. Wat is de beste aanpak in het werken naar kwetsbare groepen met alcoholverslaving: daklozen, gedetineerden...
3. Wat is de beste aanpak (behandelingsprotocollen) bij personen met alcoholverslaving in combinatie met persoonlijkheidsproblemen?
4. Hoe kan het idee dat mensen met een afhankelijkheidsproblematiek allemaal gemarginaliseerd zijn omgebogen worden?
5. Wat is het effect van alcoholvrije alternatieven voor mensen met een alcoholproblematiek?
6. Welke redeneringen en doelen liggen aan de basis van schijnbaar compulsief drinken? Waarom wordt afgeweken van het doel om niet te drinken?

4. Ander onderzoek

1. Wat is de invloed van directe en indirecte alcoholmarketing op de consument?
2. Wat is effect van (lage) gezondheidsgeletterdheid (ook op mentaal vlak) op alcoholgebruik?
3. Wat is de ernst en de omvang van alcoholische schade aan anderen in de zorg- en welzijnssector?
4. Wat zijn huidige contingenties en (automatisch toegepaste) overtuigingen of inferenties van de doelgroep en wat zijn de effecten van preventieve interventies die op deze inzichten gebaseerd zijn?
5. Hoe kan de kennis rond de gevaren/schadelijke effecten van recreatief gebruik vergroot worden?
6. Linken tussen alcoholgebruik en gebruik van andere drugs verder in kaart brengen.
7. Hoe kan de kennis rond gecombineerd gebruik van alcohol en andere middelen (bv. cocaïne en alcohol) bij niet-verslaafden vergroot worden?

-
8. Welke evidenties zijn er die bevestigen dat er in bepaalde settings bedachtzaam moet omgesprongen worden met alcohol (bv. in een werkcontext, jeugdwerk...).
 9. Welke rol speelt de media bij het aanmoedigen en/of normaliseren van overmatig alcoholgebruik?
 10. Onderzoek naar de link kanker-alcohol.
 11. Wat is de ernst en de omvang van alcohol schade in de openbare ruimte?
 12. Onderzoek rond de link tussen alcohol en vrijetijdsbesteding.
 13. Zijn intermediairs in Vlaanderen voldoende gewapend (capaciteit, kennis, vaardigheden) om (VAD-)methodieken zelf uit te voeren? Hoe worden ze het best ondersteund? Hoe moet de prevention workforce georganiseerd worden om aan effectieve alcoholpreventie te kunnen doen?

5. Prioritaire onderzoeksvragen vanuit praktijkuitwisseling

1. Hoe kan de normalisering van alcohol in de maatschappij en bij specifieke doelgroepen doorbroken worden?
2. Welke rol speelt de media bij het aanmoedigen en/of normaliseren van overmatig alcoholgebruik?
3. Wat is de invloed van directe en indirecte alcoholmarketing op de consument?
4. Hoe kunnen op jaarlijkse basis belangrijke indicatoren over alcoholgebruik gemonitord worden?
5. Hoe kan de sociale norm van geen alcohol drinken versterkt worden via universele preventie?
6. Wat is de beste aanpak in het werken naar kwetsbare groepen met alcoholverslaving: daklozen, gedetineerden, ...
7. Wat zijn good practices om preventie beter af te stemmen op specifieke doelgroepen zoals 55+, studenten, kwetsbare groepen, ...
8. Wat is de (financiële) impact van het aanbieden van gratis water in het uitgaansleven voor horecazaken en organisatoren.

